

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री केदार प्रसाद चालिसे
माननीय न्यायाधीश श्री बमकुमार श्रेष्ठ
फैसला

०७०-सी-०४६१

मुद्दा:- अंश।

जिल्ला पर्वत, हुवास गाउँ विकास समिति वडा नं. ६ बस्ने ओमप्रकाश भुर्तेल --१	पुनरावेदक
विरुद्ध	वादी
जिल्ला पर्वत, हुवास गाउँ विकास समिति वडा नं. ६ घर भई हाल रुपन्देही	प्रत्यर्थी
जिल्ला, शंकरनगर गाउँ विकास समिति वडा नं.१ बस्ने लक्ष्मिपति भुर्तेल ---- १	प्रतिवादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने:- माननीय जिल्ला न्यायाधीश श्री सुदर्शनराज पाण्डे
पर्वत जिल्ला अदालत
फैसला मिति:- २०६८।११।१५

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:- माननीय मुख्य न्यायाधीश श्री हरिप्रसाद घिमिरे
माननीय न्यायाधीश श्री शारदा प्रसाद घिमिरे
पुनरावेदन अदालत बागलुङ
फैसला मिति:- २०६९।११।२१

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९ बमोजिम यस अदालतको क्षेत्राधिकार भित्र पर्न आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यसप्रकार छ:-

पिता भुवानन्दका २ भाइ छोरामा जेठो विपक्षी लक्ष्मीपती हुन् भने कान्छो म फिरादी हुँ। पिता भुवानन्दको २०४० सालमा मृत्यु भएको हुँदा तत्काल म नाबालक आमा अनपढ हुँदा घरको सम्पूर्ण कारोबार विपक्षी दाजुले नै गर्नु हुन्थ्यो। मैले विदेशबाट कमाई गरेर

ल्याएको पैसा दाजुलाई पठाई दाजुले कारोवार गर्दै आउनु भयो। तत्पश्चात् म घरमा आई बसेपछि हाम्रो परिवार पनि बढ्दै गयो। अंशबण्डा गरी आ-आफ्नो अंश लिई बसौं भनी विपक्षी दाजुसँग भन्दा तराईमा किनेको जग्गा अंश नदिने र पहाडमा भएको जग्गा बिक्री गरी साहु तिरी घर व्यवहार मिलाऔं र बण्डा गरौं भन्नु भएको र मैले पाउने अंश दिन इन्कार गरेको हुँदा सम्पूर्ण दाजु जिम्मा हुँदा मुलुकी ऐन, अंश बण्डाको २०, २१, २२, २३ नं. बमोजिम फाँटवारी सम्पूर्ण मागी सम्पत्तिबाट २ भागका १ भाग अंश दिलाई न्याय पाउँ भन्ने समेतको फिरादपत्र।

वादीले भने बमोजिम पैतृक सम्पत्ति मेरो जिम्मा छैन। पैतृक सम्पत्ति बुबाको नाममा छ विभिन्न कुरामा खोजिएको ऋण हालसम्म तिर्न बाँकी रहेको हुँदा उक्त ऋण तिरी पैतृक सम्पत्ति अंश बण्डा गर्न म मन्जुर नै छु। तराईमा भएको भनिएको जग्गा मेरो माइली आमा सुमित्रा भूतेलबाट मैले निजलाई रिझाए बापत बकस पाएको निजी जग्गा हो। उक्त जग्गा पैतृक सम्पत्ति होइन। मेरो एकलौटी हक भोगको जग्गा हो। मैले मेरो कमाईबाट जिल्ला हुवास गा.वि.स. वडा नं. ६ मा २०५४ साल र २०५५ सालमा बारी र खरबारी खरिद गरेको छु। उक्त जग्गा मेरो नाममा छ। मैले कमाई गरी सो जग्गा खरिद गरेको हुँ। विपक्षीले भने बमोजिम पैतृक सम्पत्ति मेरो नाउँमा छैन। मैले विपक्षीलाई विदेश पठाउँदा विवाह गर्दा तथा घर बनाउँदा रु. ८,२०,०००।- ऋण खोजिएको रकम हालसम्म तिर्न बाँकी नै रहेको हुँदा उक्त ऋण तिरी पैतृक सम्पत्ति अंश बण्डा गर्न मन्जुर छु भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी लक्ष्मीपती भूतेलको प्रतिउत्तरपत्र।

यी वादी र प्रतिवादीका बाबु २०४० सालमा बितेका र आमा पनि बाथको रोगले अशक्त भएकी हुँदा घरको सम्पूर्ण व्यवहार प्रतिवादी लक्ष्मीपती भूतेलले गर्दै आएका थिए। यी वादीले २०५६ सालमा विदेशमा गई त्यहाँबाट कमाएको सम्पूर्ण रकम दाजु लक्ष्मीपतीलाई पठाउने गरेका र सम्पूर्ण व्यवहार प्रतिवादीले गर्ने गरेका हुँदा पहाड र तराईमा रहेको जग्गाबाट यी वादीले आफ्नो अंश पाउनुपर्छ। प्रतिवादीले माइली आमासँग तराईमा बकसपत्रबाट पारित गरी लिनुदिनु गर्दा, राजश्व बढी लाग्ने भएर नै बकसपत्रबाट लिनु दिनु भएको हो। उक्त बकसपत्रको जग्गा पहाडको जग्गा बन्धकी बिक्री गरी खरिद गरी लिएको हुँदा दुई दाजु भाइको बण्डा लाग्ने जग्गा हो भन्नेसमेत व्यहोराको वादीका साक्षी पूर्णप्रसाद डुम्रे, इश्वरीप्रसाद भूतेल, चण्डीप्रसाद भूतेलले गरेको बकपत्र।

प्रतिवादी लक्ष्मीपती भूतेलले बकसपत्रबाट पाएको जग्गा निजी हो। बकसपत्रबाट पाएको जग्गा नेपाल अधिराज्यभर बण्डा भएको मलाई थाहा छैन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादीका साक्षी एकनारायण पाण्डेले गरेको बकपत्र।

रुपन्देही जिल्ला आनन्दवन गा.वि.स. वडा नं. २ ड को कि.नं. ४२२ क्षेत्रफल ०-६-० को जग्गा किने बापत मैले प्रतिवादी लक्ष्मीपती भूतेलबाट रु.१,४५,०००।- मूल्य लिई राजस्व रकम कम लाग्छ भनी निजले भनेकाले निजलाई उक्त जग्गा हा.ब. गरी दिएकी हुँ। रिझ बापत प्रतिवादीलाई उक्त जग्गा हक छाडी दिएकी होइन। निजले हाल मलाई कुनै रेखदेख गरेका छैनन्। पहिला पनि गरेका होइनन्। म अहिले मेरा छोराहरूको लालन पालन रेखदेखमा बिरामी भई औषधि उपचार गराई रहेकी छु। मैले उक्त जग्गा लक्ष्मीपतीलाई हक छाडी दिँदा मेरा पति गंगाप्रसादसमेत रोहवरमा भई प्रतिवादीबाट रु.१,४५,०००।- बुझी लिई राजस्व कम लाग्छ भनी प्रतिवादीले भनेकाले लिखतमा मुल्य ४५,०००।- मात्र राखिएको हो भन्ने समेत व्यहोराको अ.वं.१३९ नं. बमोजिम बुझिएको सुमित्रा भूतेलले सुरु अदालतमा गरेको बयान।

सुरु जिल्ला अदालतको आदेशानुसार वादी ओमप्रसाद भूतेल तथा प्रतिवादी लक्ष्मीपती भूतेलले मिति २०६८।४।३२ मा पेश गरेको तायदाती फाँटवारी मिसिल संलग्न रहेको।

यसमा वादी प्रतिवादीहरू एक आपसका अंशियार रहे भएको कुरामा कुनै विवाद देखिएन। अब वादीले दाबी गरेका जग्गा कित्ताहरू र अन्य चल अचल सम्पत्तिको बण्डा हुनु पर्ने हो, होइन भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा विवाद रहेको रुपन्देही जिल्ला आनन्दवन गा.वि.स. वडा नं.२ कि.नं.४२२ को ०-६-० जग्गा माहिली आमा सुमित्रा भूतेलबाट ऋण बापत बकसपत्र गरी लिएको भन्ने प्रतिवादीको जिकिर देखिए तापनि बकसपत्र गरिदिने माहिली आमा सुमित्रा भूतेल स्वयमले अ.वं. १३९ नं.बमोजिम अदालत समक्ष आई बकपत्र गर्दा प्रतिवादी लक्ष्मीपती भूतेलबाट रु.१,४५,०००।- लिई राजस्व कम गर्नका लागि मात्र बकसपत्र गरिदिएको भनी बकपत्र गरेबाट बकसपत्रको आधारले उक्त जग्गालाई निजी आर्जन भन्न मिल्ने देखिएन। प्रतिवादीले बण्डा गर्नुपर्ने भनी तायदाती फाँटवारीमा उल्लेख गरेको ऋण रकमका सम्बन्धमा साहुको नालिस परेको अवस्थामा ठहरे बमोजिम नै हुने भएको र वादी प्रतिवादी बीच अन्य जग्गा तथा तायदाती फाँटवारीमा देखाइएको चल सम्पत्तिसमेत बण्डा हुनुपर्ने सम्बन्धमा समेत विवाद नदेखिएकाले उक्त चल अचल सम्पत्तिबाट तथा वादी प्रतिवादी एकाघर संगोलमा रहेको अवस्थामा घरको मुख्य भई व्यवहार गर्ने प्रतिवादीले संगोलको सम्पत्तिबाट बढाएको विवादित कि.नं.४२२ को जग्गा समेतबाट वादीले २ भागको १ भाग अंश छुट्याई लिन पाउने ठहर्छ भन्ने सुरु पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६८।११।१५।२ को फैसला।

बण्डा गर्नुपर्ने सम्पत्ति मेरो नाउँमा बाबुको मृत्यु पश्चात् नामसारी नभएको अवस्था र मिति २०५४, २०५८ सालमा आफ्नो निजी आर्जनबाट किनेको जग्गा र माइली आमाबाट हालैको बकसपत्रबाट प्राप्त जग्गा समेतलाई संगोलको भनी बण्डा गर्ने गरी र तत्कालै बण्डा

गरिदिनुपर्ने ऋणको सम्बन्धमा बेवास्ता गरी भएको सुरु अदालतको फैसला कानूनतः त्रुटीपूर्ण छ। अ.बं. १८ नं. विपरित गई निजी आर्जनको सम्पत्तिलाई समेत बण्डा लगाउने गरी भएको फैसलामा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३४ को विवन्धनको सिद्धान्त समेतलाई व्याख्या नै नगरी एकतर्फी रूपमा वादी दाबीबमोजिम हुनेगरी भएको फैसला त्रुटीपूर्ण हुँदा बदरगरी पाउँ भन्ने प्रतिवादी लक्ष्मीपति भूतेलको पुनरावेदन अदालत बागलुङ्गमा परेको पुनरावेदन जिकिर।

यसमा मुलुकी ऐन अंशबण्डाको १८ नं. मा उल्लेख भएको कानुनी व्यवस्थाको परिप्रेक्ष्यमा सुरु फैसला विचारणीय देखिदा अ.बं. २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम विपक्षी झिकाई आए पछि वा अवधि व्यतित भएपछि नियमानुसार गरी पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत बागलुङ्गको मिति २०६९।५।१८ को आदेश।

कि.नं. ४२२ को क्षेत्रफल ०-६-० जग्गा समेतबाट वादीले २ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्‍याएको सो हदसम्मको सुरु पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६८।११।१५।२ को फैसला केही उल्टी गरी कि.नं. ४२२ बाट वादीले अंश नपाउने ठहर्‍याई मिति २०६९।११।२१ मा पुनरावेदन अदालत बागलुङ्गबाट भएको फैसला।

म पुनरावेदक ६ वर्षको उमेर हुँदा मेरा पिताजी परलोक हुन भएकोले आमा पनि निरक्षर नै रहेकीले आमाले पनि दाजुभाई भर विश्वासमा लिई घर व्यवहार चलाउँदै आउनु भएको थियो। मेरो पनि उमेर बढ्दै जाँदा सानो उमेर देखि नै भारत दिल्लीमा काम गर्दै बसेकोमा विपक्षी दाजुको साथमा लागी दिल्लीमा ५/६ वर्ष बसि कमाएको रकम दाजुलाई नै जिम्मा दिदै आएको थिए। घरमा भएको खेती किसानी प्राप्त हुने आम्दानी पनि सबै दाजु नै लिई घर व्यवहार चलाउँदै आउनु भएको थियो। विवादित कि.नं. ४२२ को जग्गा दाजुले बाबुको नाउँको जिल्ला पर्वत, हुला गाउँ विकास समिति ६ मा रहेको जग्गा जमिन बन्धकीमा दिई रकम लिने र सो रकम अन्यत्र प्रयोग गरी उक्त रकमबाट आय आर्जन गर्नेसमेत कारोबार गर्दै आउनु भएको हो। त्यै पैत्रिक सम्पत्तिको परिचालन र मेरो तथा दाजुको कमाईको संयुक्त परिचालनबाट प्राप्त रकमबाट दाजुले आफ्नो नाउँमा विवादित कि.नं. ४२२ को जग्गा खरिद गर्नु भएको हो। तसर्थ उक्त सम्पत्ति सँगोलको मेरो समेत अंश हक लाग्ने सम्पत्ति भएकोले बण्डा नगर्ने गरी भएको श्री पुनरावेदन अदालत बागलुङ्गको मिति २०६९।११।२१ को फैसला बदर भागी छ।

प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६(क) ले सँगोलमा बसेको जो सुकै अंशको नाउँमा रहेको सम्पत्ति पनि सँगोलको नै मानिने भन्ने प्रष्ट व्यवस्था गरेको छ। २०४० सालमा

पिताजीको मृत्यु पछि म निजै विपक्षी दाजु तथा आमाको संरक्षकत्वमा हुर्की बढि सानै उमेरमा भारततर्फ ज्यालादारी, ड्राईभरी समेतका कष्टपूर्ण काम गरेको रकम समेत विपक्षीलाई दिदैँ म ०५६ सालमा विदेश कतारमा गएर कमाएको रकमसमेत विपक्षी दाजुकै भर विस्वासमा निजलाई नै पठाउँदै आएको थिएँ। २०६१ मा आमाको परलोकपछि अब अंश बण्डा गरौं भनि भन्दा दाजुले रुपेन्देही मणिग्रामतर्फको जग्गा नदिने कुनियत राखेबाट प्रस्तुत मुद्दा दायर गर्नु परेको हो। विपक्षी दाजुको मात्रै निजी आर्जन हो भन्ने प्रमाण नभएको कारणले पनि उक्त कि.नं. ४२२ को जग्गा सँगोलको सम्पत्तिबाट बढे बढाएको सम्पत्ति हो। उक्त कि.नं. ४२२ को दातालाई अदालतले बुझि कागज गराउँदा निजले उक्त जग्गा रु.१,४५,०००।- मा आफूले बिक्री गरेको र राजश्व कम लाग्ने भएकोले बकसपत्र लेखिएको सम्म हो भनि कागज गरि दिएको अवस्था समेतले सो सम्पत्ति सँगोलको सम्पत्ति बाटै बढे बढाई आर्जन गरिएको हो भन्ने कुरा पुष्टि गर्दछ। यसरी सँगोलमा रहँदाको दाजुभाईको आर्जन तथा सँगोलको पैत्रिक सम्पत्तिबाट बढे बढाएको सँगोलको सम्पत्तिलाई बण्डा नहुने ठहर गरेको फैसला स.अ.बुलेटीन वर्ष ७, अंक २२, पूर्णाङ्क १६०, क्र.स.१६, पृ.८ मिनु पुडासैनी विरुद्ध जमुना पुडासैनी भएको मुद्दामा सर्वोच्च अदालतबाट स्थापित सिद्धान्तको विपरित समेत हुँदा सो फैसला बदर गरी वादी दाबी बमोजिम कि.नं.४२२ मा समेत २ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर गरेको श्री पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६८।११।१५ को फैसला यथावत कायम गरी पाउँ।

अतएव उपरोक्त प्रकरणहरुमा वर्णित आधार कारणहरुबाट जिल्ला रुपेन्देही आनन्दवन गाउँ विकास समिति वडा नं. २ कि.नं. ४२२ क्षेत्र. वि. ०-६-० को जग्गालाई प्रत्यर्थी प्रतिवादीको निजी आर्जनको रूपमा व्याख्या गरी सो जग्गाबाट मेरो अंश हक नलाग्ने गरी भएको श्री पुनरावेदन अदालत बागलुङ्गको मिति २०६९।११।२१ गतेको फैसला कानूनको गलत व्याख्या गरी कानूनी सिद्धान्त एवं मान्यता विपरीत भएकाले सो हदसम्म उक्त फैसला बदर गरी शुरु पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६८।११।१५ को फैसला यथावत कायम गरी उक्त सम्पत्तिबाट २ भागको १ भाग अंश दिलाई पाउन सम्मानित अदालत समक्ष सादर अनुरोध गर्दछु भन्ने ओमप्रकाश भुर्तेलको यस अदालतमा पर्न आएको पुनरावेदनपत्र।

यसमा अंशियार मध्येकै सुमित्रा भुर्तेलले लक्ष्मिपति भुर्तेललाई दिएको मिति २०५०।१२।३ को र.नं. ७०३७ को लिखतलाई निजी आर्जनको ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत बागलुङ्गको मिति २०६९।११।२१ को फैसला यसै अदालतबाट ने.का.प. ०६४ नि.नं. ७८१४ मा प्रतिपादित कानूनी सिद्धान्तको प्रतिकूल भै फरक पर्न सक्ने देखिँदा अ.वं.

२०२ नं. बमोजिम प्रत्यर्थी झिकाई आए वा अवधि नाघेपछि नियमानुसार गरी पेश गर्नुहोला भन्ने मिति २०७२।१२।२६ मा यस अदालतबाट भएको आदेश।

यस अदालतको ठहर

यसमा आजको दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक वादीका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ता श्री शिवप्रसाद रिजालले कि.नं. ४२२ को दाताले रकम लिएर जग्गा दिएको भनी बयान गरेको हुँदा प्रतिवादीले सो जग्गा आफूखुशी गर्न पाउने होइन वादी प्रतिवादी एका संगोलमा रहेको अवस्था प्राप्त भएको हुँदा कि.नं. ४२२ को जग्गा समेत बण्डा गर्ने गरेको सुरुको फैसला सदर हुनुपर्छ भन्ने र प्रत्यर्थी प्रतिवादीका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ता श्री केशरमणी अर्यालले विवादित कि.नं.४२२ को जग्गाको दाता सुमित्रा भूतेलले हाम्रो पक्षलाई ऋण बापत बकसपत्र गरिदिएको हुँदा दाजुभाइ नाताको वादी प्रतिवादीका हकमा अंशबण्डाको १८ नं. मा भएको कानुनी व्यवस्थाबाट निजी आर्जनको हुने हुँदा र दाता सुमित्रा भूतेलले अदालतमा आई कागज गर्दा लिखतमा उल्लेख गरेको व्यहोरा विपरित बयान गरे पनि प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३४ अनुसार पहिले आफूले भनेको कुरामा विवादित हुने हुँदा सुरुले कि.नं. ४२२ को जग्गा समेत बण्डा हुने ठहर्‍याएको सुरुको फैसला बदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत बागलुङ्गको फैसला सदर हुनुपर्छ भन्ने बहस वुँदा प्रस्तुत हुन आएको छ।

यसमा वादीले प्रतिवादीबाट २ भागको १ भाग अंश पाउँ भनी दिएको मुद्दामा वादी दाबी बमोजिम वादीले प्रतिवादीबाट फाँटवारीमा उल्लेख भएको सम्पत्तिबाट २ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्‍याई सुरु पर्वत जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला उपर प्रतिवादीको पुनरावेदन अदालत बागलुङ्गमा पुनरावेदन परेकोमा कि.नं. ४२२को जग्गाको हकमा पुनरावेदकको निजी आर्जनको भई बण्डा नहुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालतको फैसलामा चित्त नवुझाई सो कि.नं.४२२ को जग्गासमेत बण्डा हुनुपर्छ भनी वादीको प्रस्तुत पुनरावेदन पर्न आएको देखिन्छ।

अब पुनरावेदन अदालत बागलुङ्गको फैसला मिलेको छ छैन,सो सम्बन्धमा निर्णय दिनु पर्ने देखिन आयो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा विवादित रहेको रुपन्देही जिल्ला आनन्दवन गा.वि.स.वडा नं.२ कि.नं. ४२२ को ०-६-० जग्गा प्रतिवादीको निजी आर्जनको हो होइन भन्नेतर्फ हेर्दा जग्गा दाता सुमित्रा भूतेल यी वादी प्रतिवादीकी माहिली आमा नाताकी रहेको देखिन्छ। प्रतिवादीले गराई लिएको र.नं. ७०३७ मिति २०५०।१२।३ को हालै देखिको बकसपत्रको लिखतमा दाता सुमित्रा भूतेलले तिमी मेरो देवरको छोरा लक्ष्मीपती भूतेलले

मलाई रिझाई खुशी पारेकाले रिझ बापतमा लेखिएको जग्गा हालैको बकसपत्र गरी दिए भन्ने व्यहोरा उल्लेख भएबाट उक्त लिखत अनुसारको जिल्ला रुपन्देही आनन्दवन गा.वि.स.वडा नं.२ कि.नं. ४२२ को क्षेत्रफल ०-६-० जग्गा पुनरावेदक प्रतिवादीले बकसपत्रको माध्यमद्वारा प्राप्त गरेको कुरामा विवाद भएन।

अब प्रतिवादीले बकपत्र गराई लिएको उक्त जग्गा निजले निजीतवरले प्राप्त गरेको हो वा लिखतमा बकसपत्र भन्ने उल्लेख भए पनि साँगोलको आर्जनको जग्गा हो भन्ने कुरा विवादको रुपमा रहेकोछ। प्रतिवादीले निजीतवरले दातालाई खुसिपारी प्राप्त गरेको अवस्थामा सो जग्गा अन्य अंशियारको वण्डा नलाग्ने व्यवस्था मुलुकी ऐन अंशबण्डाको १८ नं.ले गरेको छ। अंशबण्डाको १८ नं.मा भएको कानूनी व्यवस्था हेर्दा मानो नछुट्टिईसँग बसेका अंशियार छन् भने जुनसुकै अंशियारले साँगोलको सम्पत्तिबाट वा साँगोलको खेती,उद्योग,व्यापार व्यवसायबाट बढे बढाएको साँगोलको आर्जन र लेनदेन व्यवहारको महलको ८ नम्बर बमोजिम लगाएको ऋण सबै अंशियारलाई भाग लाग्छ। सो बाहेक कुनै अंशियारले आफ्नो ज्ञान वा शीप वा प्रयासबाट निजी आर्जन गरेको वा कसैबाट निजी तवरले दान वा बकस पाएको वा कसैको अपुताली परेको वा स्त्री अंश धनको महलको ५ नम्बर बमोजिम पाएकोमा त्यस्तो आर्जन वा पाएको सम्पत्ति सो आर्जन गर्ने वा पाउने अंशियारको निजी ठहरी आफू खुशी गर्न पाउँछ। बण्डा गर्न कर लाग्दैन। अंश नभएपनि मानो छुट्टिई भिन्न बसेका वा रजिष्ट्रेशन नगरी खती उपति आफ्नो आफ्नो गरी आफ्नो हिस्सासँगमात्र राखी खानु पिउनु गरेकोमा एकै ठाउँमा भएपनि मानो छुट्टिई भिन्न भएको ठहर्छ। त्यस्तो कमाएको धन लाएको ऋण आफ्नो आफ्नो हुन्छ भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ। प्रस्तुत विवादमा आएको हालैको बकसपत्रको लिखत गरी दिने दाता यी वादी प्रतिवादीकी माइली आमा सुमित्रा भुर्तेललाई शुरु जिल्ला अदालतले मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोवस्तको १३९ नं.बमोजिम बुझेको देखिन्छ। निज दाता सुमित्रा भुर्तेलले बयान गर्दा प्रतिवादीबाट रु.१४५०००।- लिएर बकसपत्रको लिखत गरी दिएको हो। बकसपत्रको लिखत पारित गर्दा राजश्व कमलाग्ने भएकोले बकसपत्रको लिखत पारित गरि दिएको भन्ने उल्लेख गरेको देखिन्छ।

वादी प्रतिवादीहरु दाजुभाइ नाताका समान हैसियतका अंशियार रहेका छन्। निजहरुको माइली आमा सुमित्रा भुर्तेलले बकसपत्र गरिदिँदा वादीलाई बाहेक गर्नुपर्ने औचित्य पुष्टी भएको देखिँदैन। प्रतिवादीले माइली आमा सुमित्रालाई सेवा सुसार हेरचाह गरेको होकि भन्नलाई निज सुमित्रा भुर्तेल कै छोराहरु रहेको र छोराहरुकै लालन पालन रेखदेखमा आफू रहेकी, प्रतिवादीले रेखदेख गरेको होइन भन्ने सुमित्रादेवीले बयान गरेकोले

बकसपत्रमा प्रतिवादीले दातालाई खुसी पारेको भन्ने व्यहोरा केवल राजश्व कम गराउनको लागि उल्लेख गरेको भन्ने देखिन आयो।

वादी विदेश भारतमा नोकरीमा कार्यरत रहेका, घरको सम्पूर्ण व्यवहार चलाउने दाजु नाताका प्रतिवादीले जग्गा खरिद गरी लिंगा बकसपत्रको लिखतलाई माध्यम बनाएकै आधारमा त्यस्तो जग्गा निजको निजी ठहरगर्दा वादीलाई अन्याय पर्ने जाने हुन्छ। निजी तवरले बकसपत्र पाएको भन्ने कुरा बकसपत्र दाता र बकसपत्र पाउनेको आपसि सम्बन्ध र बकसपत्र दाताले बकस नै दिएको औचित्यपुष्टी नभएसम्म त्यस्तो सम्पत्तिको अंशहकबाट वञ्चित गर्नु न्यायसंगत हुँदैन।

अंशबण्डाको १८ नं. को कानूनी व्यवस्था अनुसार विवादित जग्गा प्रतिवादीले निजी तवरबाट प्राप्त गरेको भन्ने नदेखिएकोले केवल प्रतिवादीले विवादित जग्गा हालै देखिको बकसपत्र पारित गराई लिएको भन्ने मात्र आधारबाट उक्त जग्गा निजको निजी सम्पत्ति भन्न मिल्ने अवस्था देखिएन। प्रतिवादीले २०५० सालमा हालै देखिको बकसपत्र पारित गरी लिंगा यी वादी प्रतिवादी एकाघर साँगोलमा रहे बसेका र प्रतिवादी लक्ष्मीपति भुर्तेल घर व्यवहार गर्ने मुख्य व्यक्तिको रूपमा रहेको भन्ने साक्षीहरुको बकपत्रसमेतबाट देखिएको अवस्थामा प्रतिवादीले साँगोलको आम्दानीबाट खरिद गरी प्राप्त गरेको उक्त कि.नं. ४२२ को ०-६-० जग्गा अंश बण्डाको १८ नं. समेतको आधारमा समान अंशियार रहेका पुनरावेदक वादीलाई वण्डा लाग्दैन भन्न न्यायोचित हुने अवस्था देखिएन। वादी प्रतिवादी एकाघर साँगोलमा रहेका कि.नं.४२२ को जग्गा समेतबाट पुनरावेदक वादीले २ भागको १ भाग अंश छुट्याई लिन पाउने देखियो।

तसर्थ उपरोक्त आधार र कारणबाट कि.नं. ४२२ को क्षेत्रफल ०-६-० जग्गा समेतबाट वादीले २ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्‍याएको सुरु पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६८।११।१५।२ को फैसला केही उल्टी गरी कि.नं. ४२२ बाट वादीले अंश नपाउने ठहर्‍याई मिति २०६९।११।२१ मा पुनरावेदन अदालत बागलुङबाट भएको फैसला सो हदसम्म उल्टी भई वादी दाबीबमोजिम कि.नं. ४२२ को क्षेत्रफल ०-६-० जग्गा समेतबाट वादीले २ भागको १ भाग अंश पाउने ठहराएको सुरु पर्वत जिल्ला अदालतको फैसला सदर हुने ठहर्छ। अरु तपसिलबमोजिम गर्नु।

तपसिल

कि.नं. ४२२ को क्षेत्रफल ०-६-० जग्गा समेतबाट वादीले २ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्‍याई भएको सुरु पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६८।११।१५।२ को फैसला केही उल्टी गरी कि.नं. ४२२ बाट वादीले अंश नपाउने ठहर्‍याई मिति २०६९।११।२१ मा पुनरावेदन अदालत बागलुङबाट भएको फैसला सो हदसम्म उल्टी

भई वादी दाबी बमोजिम कि.नं. ४२२ को क्षेत्रफल ०-६-० जग्गा समेतबाट वादीले २
भागको १ भाग अंश पाउने ठहर गरेको शुरु अदालतको फैसला सदर भएकोले सोही
बमोजिम वण्डा छुट्याई दिन लगत राख्नु भनी लेखि पठाई दिनु -----१
प्रस्तुत मुद्दाको दायरी लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाई दिनु -----१

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत उपसचिवः/जयराम श्रेष्ठ

कम्प्युटर अपरेटरः प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७४ साल माघ महिना २१ गते रोज १ शुभम् -----